

Duurzaam en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond

Rijksstructuurvisie met veel ambitie

Het Rijk ontwikkelt met decentrale overheden en maatschappelijke organisaties een gedeelde visie op een duurzaam en efficiënt gebruik van de ondergrond. Daarbij worden zowel aan inhoud als proces hoge eisen gesteld. De structuurvisie moet vanuit de ruimtelijke ordening een bijdrage leveren aan de toekomstige energie- en drinkwatervoorziening van Nederland. En daarbij mogen geen structureel nadelige effecten optreden op de veiligheid en kwaliteit van de leefomgeving en het milieu. In dit artikel leest u de laatste stand van zaken.

Door: Ruud Cino

Over de auteur:

Ruud Cino is manager van het programma Structuurvisie Ondergrond (STRONG), bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu

De overheden en maatschappelijke organisaties zijn het erover eens dat de Rijksstructuurvisie Ondergrond het ruimtelijk beleid moet bevatten met betrekking tot het zekerstellen van de energielevering, het veilig stellen van de winning van grondwater voor de drinkwatervoorziening en het beter benutten van ecosysteemdiensten. De problemstelling van het programma STRONG is breder en bevat opgaven op het gebied van energievoorziening, beschikbaarheid van vaste delfstoffen, watervoorziening, een gezonde bodem voor landbouw en natuur, bodem om te bouwen en cultuurhistorisch en natuurlijk erfgoed in de bodem. Dat zijn de onderwerpen waar de betrokken partijen gezamenlijk aan willen werken. In dit stuk wordt ingegaan op de onderwerpen waarvoor met name het Rijk ruimtelijk beleid zal ontwikkelen. De betrokken partijen hebben gezamenlijk geïnventariseerd welke vraagstukken daarbij spelen.

BRON: SKB.

ZEKERSTELLEN ENERGIELEVERING

Bij het zekerstellen van de energielevering gaat het om de gehele keten van winning, productie, transport en opslag van energie. Daarbij is duidelijk dat in Europa een transitie van de energievoorziening gaande is. De energievoorziening zal in 2030 sterk zijn veranderd. De verwachting is dat gas, warmte, koude en elektriciteit elkaar voortdurend zullen aanvullen en dat er steeds vaker situaties zijn waar bij de herinrichting van gebieden energiedragers elkaar zullen vervangen. Door het gas- en elektriciteitsnet slim aan elkaar te koppelen kan steeds de energiedrager ingezet worden waar vanuit de optimalisatie van het energiesysteem behoefte aan is. Verder zal sprake zijn van groei van decentrale en duurzame energieopwekking met allerlei bestaande en nieuwe technologieën. Zon- en windenergie, biogas en aardwarmte komen steeds meer in de plaats van de energieopwekking met fossiele brandstoffen. De energieopwekking gebeurt ook door veel meer partijen, lokaal, regionaal en in Europees verband. Dit betekent dat er behoefte ontstaat aan hierbij passende centrale en decentrale opslagmogelijkheden en intelligente transport- en distributienetten. De Rijksstructuurvisie Ondergrond onderzoekt de met deze ontwikkelingen samenhangende ondergrondse ruimtevrage. Een ondergrondse ruimtevrage die dus afgestemd moet zijn op de energievraag in een gebied en rekening houdt met bestaande en toekomstige bovengrondse functies.

VEILIGSTELLEN DRINKWATERVEROORZIENING

De overheid is verantwoordelijk voor een duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening. Dit is vastgelegd in de Drinkwaterwet. In de recent verschenen Beleidsnota Drinkwater is hier invulling aan gegeven. Een belangrijke boodschap van de beleidsnota is dat de kwaliteit van het drinkwater goed is, maar dat tegelijkertijd de kwaliteit van drinkwaterbronnen onder druk komt te staan. Dit wordt onder andere veroorzaakt door:

- de stijgende vraag naar drinkwater;
- gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en geneesmiddelen;
- klimaatveranderingen.

Voor wat betreft de winning van grondwater voor de drinkwatervoorziening is ook de toenemende drukte in de ondergrond een

factor waarmee rekening gehouden moet worden. In de beleidsnota is aangegeven dat om in te spelen op toekomstige ontwikkelingen het van belang is strategische voorraden aan te wijzen en indien nodig over te gaan tot ruimtelijke reserveringen op nationaal niveau. De Rijksstructuurvisie Ondergrond onderzoekt de hiermee samenhangende ruimtevraag in de ondergrond met een duidelijke link naar de samenloop en consequenties voor bovengrondse functies.

BETER BENUTTEN ECOSYSTEMEN

Bij een duurzaam en efficiënt gebruik van de ondergrond past dat bij het maken van ruimtelijke afwegingen rekening wordt gehouden met de eigenschappen van het lokale en regionale bodem- en watersysteem. Dat systeem levert belangrijke diensten als waterberging, waterzuivering, ziekte- en plaagregulatie, temperatuurregulatie, voedselproducerend vermogen en voorwaarden voor natuur en biodiversiteit. Door in de planvorming en realisatie rekening te houden met deze eigenschappen van het bodem- en watersysteem kan, naast de maatregelen die in het beheer worden genomen, ook vanuit de ruimtelijke ordening schade als gevolg van bodemdaling en wateroverlast verminderd worden en kan voorkomen worden dat bodems, die in de toekomst van belang zijn voor de productie van voedsel en biomassa, onnodig opgeofferd worden.

PROCESOPGAVEN

De overheden hebben naast de hiervoor weergegeven inhoudelijke opgaven voor zichzelf nog de volgende opgaven gedefinieerd voor de organisatie van beleidsprocessen:

1. Van 2D- via 3D- naar 4D-ruimtelijke ordening

In de toekomst zal het beleid worden gericht op vierdimensionale ruimtelijke ordening, waarin de tweedimensionale ruimtelijke

Benut ecosystemendiensten voor het behoud van een gezonde bodem voor landbouw en natuur

ordening van de bovengrond gelijktijdig en in samenhang wordt doordacht met de ondergrond (3D), en waarbij wordt voorgesorterd op toekomstige ontwikkelingen en behoeften (tijd, 4D).

2. Watersysteembenadering centraal stellen

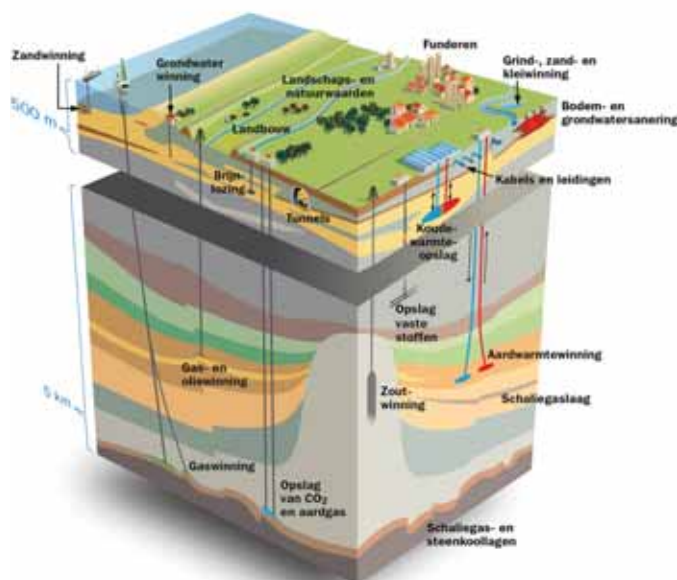
Door grond- en oppervlaktewater als één systeem te zien en rekening te houden met het functioneren van dat systeem op verschillende schaalniveaus, kunnen problemen als wateroverlast en schade aan funderingen worden voorkomen en de watervoorziening voor landbouw en natuur beter worden beheerd.

3. Ruimtelijke en bestuurlijke afstemming

Door de ontwikkelingen op het gebied van 3D-/4D-ordening en de watersysteembenadering ontstaat er toenemende behoefte aan bestuurlijke afstemming. Dit vertaalt zich in een grotere betrokkenheid van decentrale overheden bij (de ruimtelijke inpassing van) activiteiten in de ondergrond, met name mijnbouwactiviteiten. Verder zullen de decentrale overheden invulling geven aan een samenhangend beheer van bodem en ondergrond, met een focus op stedelijk grondwaterbeheer.

4. Ontwikkelen en delen van kennis en informatie

Duurzaam en efficiënt gebruik maken van bodem en onder-

FIGUUR 2: BLOKDIAGRAM BODEMGEBUIK. BRON TNO.

grond begint bij het kennen van het systeem. Je moet weten waar wat zit (objecten, voorraden, eigenschappen), hoe het systeem functioneert en op welke manier activiteiten het systeem en elkaar beïnvloeden. Om die reden zijn afspraken gemaakt over het delen van de kennisinfrastructuur en het tot stand komen van een Informatiehuis Bodem en Ondergrond, waar de publieke data over bodem en ondergrond voor alle partijen beschikbaar komen.

GEZAMENLIJKE AFWEGINGSSYSTEMATIEK

Op dit moment wordt gewerkt aan een gezamenlijke afwegings-systematiek voor de verantwoordelijke overheden. Dit is een instrument voor het maken van afwegingen bij (toekomstige) besluiten over activiteiten die gebruik maken van de ondergrond, op basis van gezamenlijk vastgestelde beleidsuitgangspunten en ordeningsprincipes. Daarmee wordt geborgd dat op de verschillende bestuurlijke niveaus via een onderling consistente werkwijze tot een afweging wordt gekomen, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende belangen die in een gegeven situatie spelen. Daarbij zal er voldoende bestuurlijke ruimte zijn om de verschillende aspecten te wegen en te waarderen en rekening te houden met gebiedsspecifieke doelstellingen en omstandigheden. De systematiek draagt bij aan de transparantie van de gemaakte afweging. De systematiek voorziet erin dat samen met gebruikers de opgave in beeld wordt gebracht en dat tevens ruimtelijk wordt aangegeven op welke plaatsen in die opgave voorzien kan worden. Vervolgens wordt gekeken naar andere gebruiksmogelijkheden in de zoekgebieden en worden alternatieve oplossingen ontworpen. Vervolgens wordt van iedere oplossing het effect op andere gebruiksfuncties, veiligheid, leefomgeving, natuur en milieu nagegaan en uiteindelijk tot een afweging gekomen.

De afwegingsystematiek wordt door het Rijk toegepast om waar nodig ruimtelijke keuzes te maken die een plaats krijgen in de Rijksstructuurvisie Ondergrond en daarmee nationaal beleid zijn. Dit beleid werkt door naar de andere schaalniveaus. Dit betekent dat de andere overheden in hun planvorming de genomen besluiten respecteren en eventueel nader invullen. De andere overheden gebruiken de systematiek bij hun planvorming. Nadat daar politieke besluitvorming over heeft plaatsgevonden, dienen deze plannen net als de Rijkstructuurvisie Ondergrond als ruimtelijk kader voor de beoordeling van en vergunningverlening voor concrete activiteiten.